

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2022-1-5-6>**Кожевніков Олексій Андрійович,**

аспірант

*(Харківський національний університет**внутрішніх справ МВС України, м. Харків)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8976-0863>

НАУКОВІ ОСНОВИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Статтю присвячено дослідженню наукових основ і класифікації джерел криміналістичної інформації. Автором проведено аналіз наукових публікацій відповідного тематичного змісту і розглянуто визначення, що наводять різні автори для термінів «інформація», «криміналістична інформація», «криміналістично значуща інформація». На підставі зібраних фактів здійснено узагальнення отриманих відомостей про сутність криміналістичної інформації, сформовано авторське визначення цього терміну. Окремо у статті досліджено проблему класифікації джерел криміналістичної інформації шляхом розгляду та опрацювання вже наявних варіантів та побудови на їхній основі власної системи.

Запропоновано впорядкувати джерела криміналістичної інформації за критерієм форми застосування спеціальних знань обізнаної особи, яка вивчає певні об'єкти, явища та процеси як носії інформації про подію, що розслідується. Наведено приклади використання різних джерел криміналістичної інформації під час розслідування злочинів. Результати дослідження можуть бути корисними для судових експертів, спеціалістів-криміналістів, оперативних працівників, слідчих, прокурорів, суддів та інших працівників правоохоронних органів.

Ключові слова: злочин, криміналістична інформація, криміналістичні обліки, джерела криміналістичної інформації.

Постановка проблеми. Нині у криміналістичній теорії та практиці протидії злочинності проблемними є питання, що стосуються отримання і використання різноманітної інформації із метою розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Зокрема, потребують вирішення та наукового обговорення питання про: 1) сутність криміналістичної інформації, її роль і значення у розслідуванні злочинів; 2) вивчення різних типів джерел криміналістичної інформації, таких як документальні, електронні, показання свідків, висновки і консультації експертів тощо; 3) з'ясування особливостей, переваг і недоліків кожного з типів джерел криміналістичної інформації; 4) необхідність використання декількох джерел для отримання повної і достовірної криміналістичної інформації; 5) приклади використання різних джерел криміналістичної інформації у практичній діяльності стосовно розслідування злочинів.

Ці проблеми є важливими для розуміння та використання криміналістичної інформації у розслідуванні злочинів, тому їхній розгляд у статті може бути корисним для криміналістів, слідчих і працівників інших правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам отримання та використання криміналістичної інформації присвятили свої роботи досить багато науковців, серед яких О.В. Батюк, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель, А.К. Ікаєв, О.В. Одерій, М.В. Салтєвський, В.В. Тищенко, М.Г. Щербаківський та інші. Попри якісний та вагомий внесок науковців, донині є питання, що потребують додаткової уваги з боку дослідників, які стали предметом нашого дослідження.

Метою статті є аналіз теоретичних і практичних аспектів джерел криміналістичної інформації, їх класифікації та ролі у розслідуванні злочинів. Завданнями статті є: а) визначення і розкриття сутності криміналістичної інформації, її значення для розслідування злочинів; б) характеристика сучасного стану класифікації джерел криміналістичної інформації.

Основний зміст роботи. Розслідування кримінальних правопорушень є складним і специфічним процесом пізнання, результатом якого стає отримання фактичних даних про злочин, тобто здобуття інформації, що визначається кримінально-процесуальним законом як доказ у справі. У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства інформація стає постійним атрибутом у всіх сферах його життя, відображаючи всі напрямки діяльності органів державної влади, юридичних та фізичних осіб, об'єднань громадян і політичних партій. Вона виступає одним із найважливіших регуляторів суспільних відносин, через що виникає складність у визначенні цього поняття. Залежно від галузі знань інформація може мати вигляд певних знань або відомостей.

Повне пізнання будь-якого явища неможливе без дослідження його частин. Отже, під час визначення характеристик джерел криміналістичної інформації, що утворюють зміст досліджуваного правового явища, насамперед виникає потреба з'ясувати саме поняття «інформація».

Згідно з визначенням, наведеним у тлумачному словнику української мови, інформація (від лат. Informatio: роз'яснення, викладення) – це відомості про будь-які події, чиясь діяльність і таке інше; повідомлення про

щось [22, т. 4 с. 42]. Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про інформацию» термін «інформация» вживається у такому значенні: будь-які відомості та/або дані, котрі можуть зберігатися на матеріальних носіях або відображатися в електронному вигляді [19].

В.С. Пономаренко [17, с. 13] розглядає інформацію як абстрактне поняття, що має різні значення залежно від контексту. Наприклад, у філософії загальне поняття «інформация» розуміють як відображення реального світу. Більше того, дослідник прямо зазначає, що із середини ХХ століття зміст цього поняття значно розширився і вже почав розглядатись як загальнонаукове поняття.

На думку А.І. Марушака [13, с. 14], поняття «інформация» можна розглядати у широкому змісті, який відображає використання цього поняття у загальній системі суспільних відносин, і вузькому змісті (правовому, тобто такому, що відображає особливості інформації як елемента лише правовідносин). Отже, у широкому розумінні цього слова інформацію можна розглядати як особливе відображення об'єктів або процесів, а у вузькому – як безпосередні відомості про певний об'єкт чи процес. Водночас і дотепер не існує єдиного розуміння (дефініції) терміну «інформация» у сучасній філософсько-методологічній думці, в теоретичних і прикладних науках [25, с. 120]. Відсутність однозначного трактування цього поняття, на думку О. В. Харенко, може призвести до юридичних колізій під час його застосування. Законодавець утілює у термін «інформация» такі поняття, як «відомості» і «дані». Вони не є тотожними за своєю суттю, проте часто використовуються як синоніми [25, с. 120].

На підставі викладеного вище, термін «інформация» (в узагальненому розумінні) можна розглядати як відомості або дані, що передаються, оброблюються та зберігаються з метою спілкування і розуміння. Водночас це можуть бути факти, ідеї, статистичні відомості або повідомлення про події. Інформация може бути представлена у різних форматах, таких як текст, графіки, зображення, відео, звук або у будь-який інший спосіб передавання даних.

Водночас в юридичній літературі термін «інформация» зазвичай уживається у сполученні з іншими термінами. Наприклад, А.М. Трофімов запропонував термін «судова інформація», котру визначив «...як сукупність особливостей (ознак) окремих об'єктів, фактів та обставин події злочину, яка одержана із кримінально-процесуальних джерел і виступає засобом встановлення істини у кримінальній справі» [24, с. 91]. Широкого поширення набули також такі терміни, як «доказова інформація», «оперативна інформація», «орієнтуюча інформація», «процесуальна інформація», «непроцесуальна інформація» [12, с. 148]. М.В. Салтєвський вважає, що інформацію, яку використовують під час розслідування, судового розгляду кримінальних справ, виконання покарань і профілактичної діяльності, доцільно називати юридичною. Вона містить відомості як правового, так і неправового характеру, що визначають види інформації: криміналістичну, кримінально-правову, процесуальну та інші [21, с. 114]. У контексті цього дослідження особливої уваги набуває термін «криміналістична інформація», який ми і розглянемо більш детально.

О.П. Ващук наводить наступне визначення: «криміналістична інформація – це відомості, що мають відношення до виявлення, розкриття та розслідування злочину. Задля отримання криміналістичної інформації слідчий проводить ґносеологічну діяльність із виявлення, розкриття, розслідування кримінально-карних діянь, спрямовану на пізнання події, окремих її обста-

вин; виявлення процесуальним та непроцесуальним шляхами, фіксацію, накопичення, аналіз та використання даних, що відображають сторони досліджуваної події» [4, с. 110]. На думку М.В. Салтєвського, зміст поняття «криміналістична інформація» складають відомості про теоретичні основи виникнення слідів злочину, практичні методи і засоби використання їх для розкриття, розслідування та попередження злочинів [20, с. 143]. В.В. Тищенко визначає криміналістичну інформацію як відомості процесуального і непроцесуального характеру про розслідувану подію та її учасників, отримані слідчим або іншим суб'єктом кримінальної процесуальної та оперативно-розшукової діяльності під час розслідування за допомогою прийомів і методів, рекомендованих криміналістикою. Вони можуть використовуватись як докази, характеризувати їхні джерела, сприяти їх виявленню, а також вирішенню різних методичних і тактико-організаційних завдань [23, с. 38]. М.О. Малярова вважає, що криміналістичну інформацію можна визначити як відомості про обставини скоєного злочину (зокрема злочинця, знаряддя, обставини злочину та інше), отримані від матеріальних або ідеальних джерел із використанням криміналістичних засобів, прийомів та методів [12, с. 150].

Окрім того, у науковій літературі зустрічається термін «криміналістично значуща інформація», котрий, на думку багатьох авторів, зокрема О.В. Батюка, є більш доцільним для застосування у криміналістиці на відміну від терміну «криміналістична інформація», оскільки перший більш чітко та ясно визначає мету отримання та використання інформації: розкриття і розслідування злочинів» [2, с. 129]. На думку В.В. Бірюкова, «найточнішим буде вислів «криміналістично значуща інформація», що відбиває сутність цього виду інформації. Водночас під криміналістично значущою інформацією ми розуміємо відомості про матеріальні об'єкти та їх взаємодію, яка мала місце через подію, що потребує розслідування, необхідні для встановлення об'єктивної істини під час розслідування злочину, а також відомості про умови, засоби і способи їх виявлення та фіксації» [3, с. 24]. М.О. Пасєка вважає, що «криміналістично значущою інформацією може бути інформація будь-якої природи, що отримується і використовується для розкриття та розслідування злочинів» [16, с. 495]. О.В. Лускатов та Т.О. Лускатова у своїй статті наводять наступну дефініцію терміну «криміналістично значуща інформація», зазначивши, що це «доволі широке поняття, що співвідноситься як ціле з такими окремими категоріями, як процесуальна, оперативна, доказова інформація, і містить відомості, котрі можна використати для розслідування злочину» [11, с. 101]. В англійських наукових джерелах також можна зустріти близький за змістом термін «forensic intelligence» (з англ.: криміналістична розвідка), що означає інформацію, отриману під час проведення експертних досліджень, і спосіб, в який її можна використовувати для розслідування злочинів [1, с. 24].

Аналіз наукових праць дозволив з'ясувати, що понятійно-термінологічний апарат за тематикою дослідження охоплює такі збіжні категорії, як «криміналістична інформація» та «криміналістично значуща інформація». Якщо абстраговано розглядати останню категорію, то слово «значуща», на нашу думку, є недоречним, адже воно не додає ніякого додаткового змісту словосполученню «криміналістична інформація». Крім того, варто зауважити, що уніфікація термінології є тим сприятливим фактором, що покращує якість комунікації між науковцями і практичними працівниками.

Існують інші думки з цього приводу, однак їхнє узагальнення дозволяє констатувати, що всі вони не повною мірою відображають природу і роль інформації, що використовується у діяльності з розкриття та розслідування злочинів, її значущість для досягнення кінцевої мети розслідування.

На нашу думку, поняття «криміналістична інформація» має також відображати і цільовий аспект діяльності з розкриття та розслідування злочинів. З огляду на наведене вище, ми дійшли висновку, що під терміном «криміналістична інформація» слід розуміти отриману із різних джерел інформацію, яка може виступати як доказова у кримінальному провадженні або сприяти отриманню такої, а також будь-яку іншу інформацію, що має значення для досягнення кінцевої мети діяльності з розкриття та розслідування кримінального правопорушення.

Особливе місце у системі елементів процесу розслідування злочинів посідають джерела криміналістичної інформації та об'єктивно виражені в них відомості про злочин (матеріальні об'єкти і сигнали інформації про кримінальне правопорушення). Специфіка цих елементів полягає в тому, що вони є одночасно елементами об'єктивного процесу, пов'язаного з подією, що розслідується.

Матеріальні об'єкти є джерелами криміналістичної інформації, оскільки вони зазнали спричиненого протиправним діянням впливу і стали носіями відображень, а саме інформації про розслідуване кримінальне правопорушення. Отже, відображаючи результати об'єктивного процесу, матеріальні об'єкти і сигнали інформації, яку вони містять, є матеріальною основою багаторівневого процесу діяльності з розкриття та розслідування злочинів. Через це виявлення матеріальних об'єктів-носіїв криміналістичної інформації слід розглядати як першочергове завдання всього процесу криміналістичної діяльності з розкриття та розслідування злочинів.

Таким чином, виявлення матеріальних об'єктів-джерел криміналістичної інформації є початковим етапом процесу розслідування злочинів.

Із зазначеного вбачається, що поняття «джерело криміналістичної інформації» як матеріального об'єкта-носія інформації про подію, що розслідується, прямо пов'язане з виділенням початкової, вихідної стадії процесу розслідування, а також із визначенням завдань і змісту розслідування на цій стадії (виявлення джерел і сигналів інформації, що містяться в них).

Слід зазначити, що пошук та виявлення носіїв криміналістичної інформації під час розслідування здійснюється як у процесуальних, так і в непроцесуальних формах.

Процесуальні форми реалізуються за допомогою слідчих дій, експертиз, а також організаційних заходів у вигляді ревізій, інвентаризацій, різних вимог органів досудового розслідування або суду, спрямованих установам, підприємствам, посадовим особам чи окремим громадянам із метою надання ними різних предметів і документів, які є носіями інформації. Усі види слідчих дій мають на меті забезпечення подальшого пошуку джерел криміналістичної інформації.

До непроцесуальних форм пошуку та виявлення джерел криміналістичної інформації відносяться: опитування населення певних житлових масивів; опитування осіб, які систематично відвідують або з'являються у певних місцях (вулиці, парки, ресторани тощо) у певний час, із метою отримання інформації про можливих свідків, а також про речові докази або іншу інформацію про злочин; звернення до населення через засоби масової інформації; моніторинг мережі Інтернет.

Процесуальні та непроцесуальні форми пошуку, виявлення і вилучення криміналістичної інформації взаємно доповнюють одна одну. Наприклад, під час допиту можуть встановлюватись обставини, які мають бути перевірені непроцесуальним шляхом – спостереженням за певними особами, об'єктами.

На відміну від доказів, криміналістична інформація, отримана з непроцесуальних джерел, має орієнтувальний характер. Це, однак, не зменшує її ролі та значення у запобіганні та припиненні злочинів, а також у виборі найдоцільніших тактичних прийомів і технічних заходів під час отримання доказової інформації.

Загальному визначенню джерела криміналістичної інформації мають відповідати певні загальні правила їх використання. Ми зупинимося на правилі індивідуалізації джерела, що відіграє важливу роль у правдивості їх походження. Правило індивідуалізації джерела має характер загальної вимоги і належить як до фізичних осіб, так і до предметів.

Фактичні дані, отримані з джерела, тільки тоді можуть вважатися доказом, якщо вони доступні для перевірки відповідним суб'єктом доказування на будь-якій стадії процесу доказування. Така перевірка можлива лише щодо окремих фізичних осіб і предметів. Джерело має бути виділено з навколишнього оточення, відокремлено від суміжних, подібних та однорідних об'єктів, тобто індивідуалізовано як окремий неповторний об'єкт.

Форми і способи індивідуалізації можуть бути різними. Стосовно фізичних осіб закон передбачає посвідчення особи. Щодо предметів, які мають виражені індивідуальні особливості, використовується простий опис таких особливостей у протоколі слідчої дії. Якщо предмети не мають виражених і стійких індивідуальних особливостей, вони упаковуються та печатуються.

За відмінності форм і способів індивідуалізації сама вимога щодо індивідуалізації є єдиною та обов'язковою для всіх джерел. Якщо фізична особа або предмет не індивідуалізовані, вони не можуть використовуватись як джерело.

На завершення загальної характеристики джерел криміналістичної інформації потрібно окремо зупинитися на його відмежуванні від засобів доказування. Для того, щоб приступити до дослідження змістовної сторони інформації, потрібно виділити спочатку матеріальний об'єкт-носіїв відображення з-поміж інших навколишніх об'єктів, а потім ті властивості цього об'єкта, які є сигналами інформації (серед інших властивостей об'єкта).

Таким чином, джерелом криміналістичної інформації у всіх випадках є окремі фізичні особи або предмети, що відобразили під час взаємодії з іншими особами і предметами обставини розслідуваної події і стали внаслідок цього джерелами відомостей про подію. Джерела криміналістичної інформації як вихідні елементи процесу розслідування слід відрізняти від об'єктивних засобів доказування. Останні представляють виявлені під час розслідування властивості джерела, які є носіями інформації про подію, що розслідується. Практично необхідність відмежування джерел та об'єктивних засобів доказування обумовлюється тим, що виявлення джерел ще не означає виявлення засобів доказування. Виявити особу, яка вчинила злочин, - це одне, а отримати від цієї особи свідчення про обставини його вчинення - це інше; виявити предмет, на якому можуть або повинні бути сліди рук злочинця - це одне, а виявити самі сліди - це інше.

Зазвичай виявлення властивостей джерела інформації, які мають доказове значення (засіб доказування),

потребує спеціального дослідження. Зокрема, шляхом ретельного огляду речових доказів або проведення експертизи виявляються невидимі або погано помітні сліди злочину, під час допиту свідку надається допомога з метою відновлення у пам'яті забутих ним обставин або виявляються відомості, що ним навмисно приховуються.

Упорядкування рекомендацій із метою ефективного виявлення, розкриття, розслідування злочинів і судового розгляду кримінальних проваджень проводиться переважно через побудову криміналістичних класифікацій, оскільки, крім свого гносеологічного значення як одного із засобів пізнання, криміналістичні класифікації є одним із засобів підвищення ефективності та результативності практичної діяльності, що розробляються спеціально для боротьби зі злочинністю.

Проблему класифікації джерел криміналістичної інформації у своїх роботах неодноразово розглядали численні науковці-криміналісти. М.В. Салтевський вважає, що у криміналістичному аспекті джерела інформації поділяють на три види: люди, речі та їхню систему «люди-речі». Особистісні джерела – це люди, які ідеально відбивають реальну дійсність. У кримінальному процесі люди є джерелами криміналістичної інформації (це обвинувачений, підозрюваний, потерпілий, свідок, фахівець, цивільний позивач та відповідач). Вони зберігають у пам'яті інформацію про подію злочину у вигляді уявних образів - слідів пам'яті. Речові джерела – це матеріальні сліди вчинення злочину. Усі матеріальні тіла є речами, їх ще у період становлення криміналістики образно називали "німими свідками", якщо їх знаходили на місці злочину. Люди і речі є простими джерелами, оскільки вони по-своєму здійснюють відображення: людина - ідеально, а річ - матеріально. Якщо під час пізнання (психічної взаємодії) явища, події, предмета в одній пізнавальній процедурі (слідчій дії, оперативному заході) одночасно використовуються два простих джерела інформації (ідеальний та матеріальний), вони утворюють систему "людина-річ", яку називають змішаним, складним або системним об'єктом [21, с. 116].

М.Г. Щербаковський наводить класифікацію джерел криміналістичної інформації, виходячи з положень теорії інформації, згідно з якою всі джерела можна умовно поділити на три групи: а) матеріальна обстановка, що відображає злочин у всіх його проявах; б) соціальне середовище, в якому інформацію сприймають, зберігають і видають; в) спеціально створені джерела інформації, тобто предмети, на яких фіксується інформація з метою її зберігання, передавання і використання у судочинстві. До першої групи належать речові докази, а також будь-які предмети, в яких поява, зникнення чи зміна різноманітних властивостей зумовлені подією злочину (наприклад, кульова пробойна у стіні, рана на тілі потерпілого; порошок, схожий на наркотик і таке інше). До другої групи віднесено осіб, які сприйняли подію злочину чи брали участь у ньому (потерпілий, очевидець, підозрюваний), опосередковано отримали інформацію про це або володіють відомостями, що мають значення для розслідування злочину (свідок), мають інформацію про нього у вигляді узагальнених типових знань (спеціаліст). Третю групу становлять різноманітні копії речових доказів [26, с. 40].

Джерело криміналістичної інформації прямо впливає на класифікацію самої інформації і не тільки як одна з підстав для такої класифікації, але й щодо визначення її процесуального (доказового) значення.

Як відомо, криміналістичну інформацію часто поділяють на доказову та орієнтовну. Наприклад, А. Р. Іка-

ев у контексті розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність вважає, що криміналістична інформація про особу злочинця може бути як доказовою, так і орієнтувальною. Доказовою вважатиметься інформація, отримана під час провадження гласних і негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій без порушень відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України у межах конкретного кримінального провадження. Така інформація може надходити із процесуальних джерел: показань рідних і близьких, результатів огляду місця події, слідчого експерименту та інших слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, а також висновків експертів [8, с. 169]. Отже, джерела криміналістичної інформації також поділяють на процесуальні та непроцесуальні.

Серед вищезазначених різновидів джерел криміналістичної інформації у практичній площині вагомими і водночас не досить упорядкованими є такі джерела, як обізнана особа та результат її роботи у кримінальному провадженні. Ці джерела вочевидь відносяться до системи «людина-річ» за класифікацією М.В. Салтевського, до спеціально створених джерел (за М.Г. Щербаковським) та можуть бути як процесуальними (висновок експерта), так і непроцесуальними (консультативна допомога фахівців).

Ці джерела криміналістичної інформації також потребують систематизації для кращого розуміння сфери їх застосування у кримінальному провадженні. Ця систематизація насамперед визначається формою використання спеціальних знань у кримінальному процесі. Фактичні дані, які є кінцевим продуктом використання спеціальних знань [27, с. 56] обізнаними особами, під час дослідження певних об'єктів, явищ та процесів, які є носіями інформації про подію, що розслідується, нині є досить поширеними джерелами криміналістичної інформації.

З огляду на зазначене, ми вважаємо за доцільне навести актуальний перелік джерел криміналістичної інформації, отриманої шляхом залучення осіб, які володіють спеціальними знаннями. Таких джерел ми визначаємо чотири, з яких два є процесуальними і два – непроцесуальними.

До процесуальних джерел відносяться наступні:

1. Висновок експерта, що містить фактичні дані та обставини справи (провадження), встановлювані судовим експертом на підставі використання спеціальних знань шляхом застосування відповідних засобів (методів) під час дослідження матеріальних та матеріалізованих носіїв інформації із метою вирішення завдань судової експертизи [15, с. 25].

2. Результат роботи спеціаліста під час слідчої (розшукової) дії, що відображається у протоколі слідчої дії та додатках до нього. Є.Д. Лук'янчиков зазначає, що залучення спеціаліста-криміналіста не лише позитивно відбивається на результатах розслідування (оскільки він на високому професійному рівні використовує відповідні методики і методи наукового дослідження матеріальних об'єктів), але, головне, дозволяє розвантажити слідчого, дає йому змогу зосередити зусилля на вирішенні тактичних і методичних питань розслідування [10, с. 71].

До непроцесуальних джерел відносимо такі:

3. Результат діяльності фахівця під час аналізу відомостей, що містяться у криміналістичних обліках. Невід'ємним складником здійснення перевірки за вказаними обліками є залучення спеціаліста тієї галузі знань, яка відповідає категорії властивостей об'єктів, зосереджених у певному обліку [18, с. 281]. Важливе значення такого

джерела криміналістичної інформації зазначила В.О. Приходько, зауваживши, що невід'ємним складником діяльності співробітників поліції є процес пошуку, отримання, аналізу та використання інформації. Його ефективність багато в чому залежить від наявності у суб'єктів розслідування достовірної інформації у необхідній кількості про криміналістично значущі об'єкти, яка може бути отримана з різноманітних джерел. Серед джерел такої інформації важливе значення мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України [18, с. 281].

4. Консультації спеціалістів як форма використання спеціальних знань у вигляді викладення думок, припущень, суджень, тлумачень, точок зору, версій розвитку подій, результатів використання науково-технічних засобів і проведеної аналітичної роботи, висновків за попереднім дослідженням об'єктів або вивченням вже проведених судових експертиз, а також порад і рекомендацій як в усній, так і в письмовій формі [9, с. 14]. Особлива значущість консультації спеціаліста як джерела криміналістичної інформації проявляється під час опанування сучасних методів збору криміналістичної інформації. Одним із таких методів є використання технології OSINT (англ. Open source intelligence). Ця технологія цікава тому, що може здійснюватися без контакту з об'єктом пошуку. У всесвітній мережі є онлайн-сервіси пошуку осіб за елементами зовнішності серед масиву фотозображень, які містяться у популярних соціальних мережах («Search4faces», «VK.watch» та інших) на особистих сторінках осіб. За результатами пошуку сервіси надають користувачу масив, який складається з переліку максимально схожих осіб із відсотковим зазначенням збігу зовнішності обличчя знайденої особи з досліджуваною. Отже, отримані результати не містять інформацію про індивідуально-конкретну totoжність осіб, оскільки до такого висновку можна дійти або шляхом суб'єктивної оцінки ознак зовнішності людини, що співпали, або використовуючи спеціальні методи портретної експертизи. Водночас важливо розуміти, що візуальне сприй-

няття ознак зовнішності особами, які не є спеціалістами у галузі судово-портретної експертизи, ґрунтується лише на підставі суб'єктивної оцінки окремих ознак і внутрішнього переконання. Навпаки, спеціалісти оцінюють збіг зовнішності порівнюваних осіб, застосовуючи науково-обґрунтовані спеціальні методи портретної експертизи, що дозволяє об'єктивно проаналізувати результати пошуку [14, с. 144]. Науковці переконані, що такий метод збору криміналістичної інформації набуває особливої актуальності під час розкриття та розслідування воєнних злочинів, учинених внаслідок збройної агресії проти України. Виходячи з аналізу публікацій [6, 7, 5], такий метод збору даних в аспекті розкриття та розслідування воєнних злочинів є ефективним та потребує подальшого наукового дослідження.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз дає підстави під терміном «криміналістична інформація» розуміти отриману з різних джерел інформацію, яка може виступати як доказова у кримінальному провадженні або сприяти отриманню такої, а також будь-яку іншу інформацію, що має значення для досягнення кінцевої мети діяльності з розкриття та розслідування кримінального правопорушення. Що стосується сучасного стану питання про класифікацію джерел криміналістичної інформації, то поряд з наявною усталеною позицією, викладеною у статті, доцільно виокремлювати джерела, які є результатом використання знань обізнаних осіб. Йдеться про такі процесуальні джерела, як висновок експерта і фактичні дані, що надав спеціаліст, який проводить слідчу (розшукову) дію, а також непроцесуальні джерела: довідки про перевірку за криміналістичними обліками та результати консультативної допомоги фахівців, що надається у непроцесуальній формі. Водночас особливу роль джерела криміналістичної інформації відіграє консультація спеціаліста, що проявляється під час застосування сучасних методів збору криміналістичної інформації, до яких відноситься і використання технології OSINT.

Список використаних джерел

1. Milne R. Forensic intelligence. CRC Press, 2012. 245 с.
2. Батюк О. В. Криміналістична класифікація джерел інформації про особу, що відбуває покарання в місцях позбавлення волі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15–16 травня 2020 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. 2020. С. 128-132.
3. Бірюков В. В. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично значимої інформації у процесі розслідування: Автореф. дис. канд. юрид. наук. К.: НАВСУ, 2001. 225 с.
4. Ващук О.П. Невербальна інформація, як один із видів криміналістичної інформації : Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція: зб. наук. праць. Одеса: Фенікс, 2013. Вип. № 6. С. 110-113.
5. Впізнано капітана Росгвардії, який разом із Чичеріною зривав прапор України в Енергодарі. URL: <https://informnapalm.org/ua/vpiznano-kapitana-roshvardii-yakui-ra/> (дата звернення: 28.03.2023).
6. Встановлено особу окупанта, який гордо позував на тлі розбомблених будинків українців (фото). URL: <https://tsn.ua/ato/vstanovleno-osobu-okupanta-yakiy-gordo-pozuvav-na-tli-rozbomblenih-budinkiv-ukrayinciv-foto-2291452.html> (дата звернення: 28.03.2023);
7. Ідентифікація російського військового-мародера з Polaroid та виправлення помилки Мінцифри. URL: <https://informnapalm.org/ua/identyfikatsiia-rosiiskoho-viiskovo/> (дата звернення: 28.03.2023);
8. Ікаєв А. Р. Джерела криміналістично значущої інформації під час розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція. 2020. № 43. С. 168-171.
9. Консультації спеціаліста на стадії досудового розслідування: практ. посібник / авт.-уклад.: С. О. Шевцов, О. А. Кожевников. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2021. 37 с.
10. Лук'янчиков Є. Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2009. № 3. С. 70-75.
11. Лускатов О.В., Лускатова Т.О. Використання окремих нетрадиційних засобів для отримання криміналістично значущої інформації. Криміналістичний вісник. 2013. № 1. С. 101-107.
12. Малярова В. О. Криміналістична інформація: поняття і сутність. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2002. Вип. 18. С. 147-151.

13. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: Навчальний посібник. Київ : КНТ, 2007. 129 с.
14. Одерій О. В., Кожевников О.А. Отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих інтернет-джерел. Правовий часопис Донбасу. 2020. № 4 (73). С. 144-155.
15. Основи судової експертизи : навч. посіб. для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію суд. експерта / авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Харків : Право, 2016. 928 с.
16. Пасека М. О. Джерела криміналістично значущої інформації про особу неповнолітнього правопорушника та її використання на стадії досудового розслідування. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 73. С. 495-502.
17. Пономаренко В. С., Журавльова І.В., Туманов В.В. Основи захисту інформації. Навчальний посібник. Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. 176 с.
18. Приходько В. О. Криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби МВС України - джерела криміналістично значущої інформації. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 3. С. 281-284.
19. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/> (дата звернення: 28.03.2023).
20. Салтєвський М.В. Криміналістика. В современном изложении юристов. Харьков : ИМП «Рубикон», 1996. 432 с.
21. Салтєвський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2-х ч. Ч. 1. Харьков: Консум, Основа, 1999. 416 с.
22. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 4. С. 42.
23. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
24. Трофимов А.М. Использование некоторых закономерностей отражения в процессе расследования. Труды Высшей школы МООП СССР. 1967. С. 86-93.
25. Харенко О.В. Поняття «інформація» в юридичній науці та законодавстві України. Часопис Київського університету права. 2014. № 3. С. 119-123.
26. Щербаковський М. Г. Джерела криміналістичної інформації про механізм злочину. Вісник Університету внутрішніх справ. 1996. Вип.1. С. 36-44.
27. Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2007. 227 с.

References

1. Batiuk O. V. (2020). Kryminalistychna klasyfikatsiia dzherel informatsii pro osobu, shcho vidbuvaie pokarannia v mistsiakh pozbavleniia voli: Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Kyiv, 15–16 travnia 2020 r. Kyiv: Tavriiskyi natsionalnyi universytet imeni V. I. Vernadskoho, S. 128-132. [in Ukrainian].
2. Biriukov V. V. (2001). Vykorystannia kompiuternykh tekhnolohii dlia fiksatsii kryminalistychno znachymoi informatsii u protsesi rozsliduvannia: Avtoref. dys. kand. yuryd. nauk. K.: NAVSU, 225 s. [in Ukrainian].
3. Vashchuk O.P. (2013). Neverbalna informatsiia, yak odyin iz vydiv kryminalistychnoi informatsii : Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: yurysprudentsiia: zb.nauk.prats. Odessa: Feniks, Vyp. № 6. S. 110-113. [in Ukrainian].
4. Vpiznano kapitana Roshvardii, yakyi razom iz Chycherinoiu zryvav prapor Ukrainy v Enerhodari. Retrieved from <https://informnapalm.org/ua/vpiznano-kapitana-roshvardii-yakyi-ra/> (data zvernennia: 28.03.2023). [in Ukrainian].
5. Vstanovleno osobu okupanta, yakyi hordo pozuvav na tli rozbomblenykh budynkiv ukrainsiv (foto). Retrieved from <https://tsn.ua/ato/vstanovleno-osobu-okupanta-yakiy-gordo-pozuvav-na-tli-rozbomblenih-budynkiv-ukrayinciv-foto-2291452.html> (data zvernennia: 28.03.2023). [in Ukrainian].
6. Identyfikatsiia rosiiskoho viiskovoho-marodera z Polaroid ta vypravleniia pomylyky Mintsyfyry. Retrieved from <https://informnapalm.org/ua/identyfikatsiia-rosiiskoho-viiskovo/> (data zvernennia: 28.03.2023) [in Ukrainian].
7. Ikaiev A. R. (2020). Dzherela kryminalistychno znachushchoi informatsii pid chas rozsliduvannia vtiahnennia nepovnolitnikh u zlochynnu diialnist. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: yurysprudentsiia. – № 43. S. 168-171. [in Ukrainian].
8. Konsultatsii spetsialista na stadii dosudovoho rozsliduvannia: prakt. posibnyk / avt.-uklad.: S. O. Shevtsov, O. A. Kozhevnikov. Kyiv: DNDEKTs MVS Ukrainy, 2021. 37 s. [in Ukrainian].
9. Lukianchykov Ye. D. Formy vzaiemodii v protsesi vykorystannia spetsialnykh znan. Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo : zbirnyk naukovykh prats. 2009. № 3. S. 70-75. [in Ukrainian].
10. Luskatov O.V., Luskatova T.O. (2013). Vykorystannia okremykh netradytsiinykh zasobiv dlia otrymannia kryminalistychno znachushchoi informatsii. Kryminalistychnyi visnyk. № 1. S. 101-107. [in Ukrainian].
11. Maliarova V. O. Kryminalistychna informatsiia: poniattia i sutnist. Visnyk Natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2002. Vyp. 18. S. 147-151. [in Ukrainian].
12. Marushchak A.I. Informatsiine pravo: Dostup do informatsii: Navchalnyi posibnyk. K. : KNT, 2007. 129 s. [in Ukrainian].
13. Oderii O. V., Kozhevnikov O.A. (2020). Otrymannia kryminalistychno znachushchoi informatsii shliakhom analizu vidkrytykh internet-dzherel. Pravovyi chasopys Donbasu. № 4 (73). S. 144-155. [in Ukrainian].
14. Osnovy sudovoi ekspertyzy : navch. posib. dlia fakhivtsiv, yaki maiut namir otrymaty abo pidtverdyty kvalifikatsiiu sud. eksperta / avt. ukhad.: L. M. Holovchenko, A. I. Lozovyi, E. B. Simakova-Yefremian ta in. Kharkiv : Pravo, 2016. 928 s. [in Ukrainian].
15. Paseka M. O. (2014). Dzherela kryminalistychno znachushchoi informatsii pro osobu nepovnolitnoho pravoporushnyka ta yii vykorystannia na stadii dosudovoho rozsliduvannia. Aktualni problemy derzhavy i prava. Vyp. 73. S. 495-502. [in Ukrainian].
16. Ponomarenko V. S., Zhuravlova I.V., Tumanov V.V. (2003). Osnovy zakhystu informatsii. Navchalnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd. KhDEU, 176 s.. [in Ukrainian].

17. Prykhodko V. O. (2018). Kryminalistychni obliky rozshukovoho pryznachennia Ekspertnoi sluzhby MVS Ukrainy - dzherela kryminalistychno znachushchoi informatsii. Porivnialno-analitychne pravo, № 3. S. 281-284. [in Ukrainian].
18. Pro informatsiiu : Zakon Ukrainy vid 2 zhovtnia 1992 r. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/> (data zvernennia: 28.03.2023). [in Ukrainian].
19. Salteviskyi M.V. Kryminalistyka. V sovremennom yzlozheny yurystov. X.: YMP «Rubykon», 1996. 432 s. [in Ukrainian].
20. Salteviskyi M.V. (1999). Kryminalistyka. Pidruchnyk: U 2-kh ch. Ch. 1. – Kh.: Konsum, Osnova, 416 s. [in Ukrainian].
21. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. / AN URSSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. — K.: Naukova dumka, 1970-1980. T. 4. [in Ukrainian].
22. Tishchenko V. V. Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv: monohrafiia. Odesa: Feniks, 2007. 260 s. [in Ukrainian].
23. Trofimov A.M. Ispol'zovanie nekotorykh zakonomernostey otrazheniya v processe rassledovaniya. Trudy Vyshej shkoly MOOP SSSR. 1967. S. 86-93.
24. Kharenko O.V. Poniattia «informatsiia» v yurydychnii nauki ta zakonodavstvi Ukrainy. Chasopys Kyivskoho universytetu prava, № 3. S. 119-123. [in Ukrainian].
25. Shcherbakovskiy M. H. (1996). Dzherela kryminalistychnoi informatsii pro mekhanizm zlochynu. Visnyk Universytetu vnutrishnikh sprav. Vyp.1. S. 36-44. [in Ukrainian].
26. Iurchyshyn V. D. (2007). Vysnovok eksperta yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu protsesi Ukrainy : dys. ... kand. yuryd. nauk. Ivano-Frankivsk, 227 s. [in Ukrainian].

Kozhevnikov Oleksiy,

Postgraduate Student

(Kharkiv National University of Internal Affairs MIA of Ukraine, Kharkiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8976-0863>

SCIENTIFIC FOUNDATIONS AND CLASSIFICATION OF SOURCES OF CRIMINALISTIC INFORMATION

The article is dedicated to the study of scientific foundations and classification of sources of criminalistic information. The author analyzes scientific publications related to the subject matter and discusses the definitions given by different authors for the terms "information," "criminalistic information," and "criminally relevant information." Based on the gathered facts, the author summarizes the obtained knowledge about the essence of criminalistic information and provides their own definition of this term. The article also examines the problem of classifying sources of criminalistic information by considering existing classifications and constructing their own. As a result, the author proposes to categorize sources of criminalistic information according to the criterion of the form of using special knowledge by an informed person who participates in the study of certain objects, phenomena, and processes that carry information about the event being investigated. Examples of using different sources of criminalistic information in the process of investigating crimes are provided. The results of the study can be useful for forensic experts, criminalists, law enforcement officers, investigators, prosecutors, judges, and other employees of law enforcement agencies.

Key words: crime, criminalistic information, criminal records, sources of criminalistic information, OSINT.